

Микита Горбенко*

Odesa, Ukraine

Стягнення коштів на рахунках боржника в банківських установах на виконання судових рішень у цивільних справах

Стягнення коштів на рахунках боржника в банківських установах на виконання судових рішень у цивільних справах

Анотація: У статті досліджено правові проблеми, з якими стикаються державні та приватні виконавці у разі стягнення коштів на рахунках боржника у банківських установах на виконання судових рішень у цивільних справах. Також не менш важливим є визначення виконавчої дії, яка полягає у стягненні коштів на рахунках боржника у банківських установах як першочерговий та ефективний захід, який вчиняє виконавець, відкриваючи виконавче провадження, що сприяє підвищенню рівня виконання судових рішень у цивільних справах.

Наведено основні проблеми, що виникають у разі стягнення коштів на рахунках боржника у банківських установах на виконання судових рішень у цивільних справах. Розглянуто законодавчі зміни, які вплинули на вдосконалення системи арешту коштів боржника. Досліджено процедуру автоматизованого арешту коштів боржників на їхніх рахунках. Визначено роль такої виконавчої дії, як стягнення коштів на рахунках боржника у банківських установах на виконання судових рішень у цивільних справах.

Визначено недоліки та шляхи вдосконалення автоматизованого арешту коштів боржників на рахунках в банківських установах. Розкрито зміст стягнення коштів на рахунках боржника у банківських установах. Запропоновано класифікацію такої виконавчої дії, як стягнення коштів на рахунках боржника у банківських установах. Сформульовано пропозиції щодо подальшого розвитку автоматизованого арешту коштів боржників на рахунках у банківських установах. Наведено спірну судову практику щодо захищеності рахунків, на які зараховують заробітну плату.

Проаналізовано судову практику щодо стягнення коштів на рахунках боржника у банківських установах на виконання судових рішень у цивільних справах. На основі прикладів, сформованих на підставі практичної діяльності виконавців, з модельовано проблемні ситуації, які виникають у приватних та державних виконавців у разі стягнення коштів на рахунках боржника у банківських установах на виконання судових рішень у цивільних справах. Подано ідеї щодо вдосконалення банківського законодавства у сфері примусового списання коштів боржників. Визначено напрямки розвитку виконавчого провадження для підвищення рівня ефективності проведення виконавчих дій, спрямованих на

* Микита Горбенко [Mykita Horbenko] – аспірант кафедри цивільного процесу, Національний університет «Одеська юридична академія» [National University “Odesa Law Academy”]; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1752-3433>; e-mail: nikita-22-96@ukr.net.

стягнення коштів на рахунках боржника у банківських установах на виконання судових рішень у цивільних справах.

Ключові слова: виконавче провадження, арешт коштів, арешт рахунків, арешт банківських рахунків, арешт національної валюти.

Recourse to the Funds on the Accounts of the Debtor in Banking Institutions, in the Execution of Court Decisions in Civil Cases

Abstract: The article considers some legal problems faced by public and private executor when applying for the funds on the accounts of the debtor in banking institutions, in the execution of court decisions in civil cases. It is also not unimportant to determine the enforcement action, which consists in foreclosing funds on the debtor's accounts in banking institutions as a primary and effective measure performed by the executor when opening enforcement proceedings, which contributes to an increase in the level of execution of court decisions in civil cases.

The main problems that arise when applying for recovery on the funds on the accounts of the debtor are given in this article. Legislative changes considered that have had an impact on the improvement of the arrest system of funds of the debtor. The role of such an enforcement action as recourse to sanctions is defined to the funds on the accounts of the

debtor in banking institutions in the execution of judicial proceedings in civil cases.

Identifies shortcomings and points the way to improve the automated seizure of debtors' funds in bank accounts. The content of the application for recovery of funds has been disclosed in the accounts of the debtor in banking institutions. The classification of such an executive action is proposed as an application for recovery of money on accounts of the debtor in banking institutions. Proposals for further development are formulated in automatic seizure of debtors' funds in bank accounts.

Disputed court practice on account security to which wages are credited is presented. Court practice on recovery of funds in the accounts of the debtor in banking institutions in the execution of civil judgements analyzed. Based on the examples of established practical activities the executors are modelled problem situations for private and public executors recovery on funds in accounts of the debtor in banking institutions during the execution court decisions in civil trials. Ideas on improvement of banking legislation presented in the field of forcible to cancel the debt debtors' funds. Direction of development of the executive production to increase the level of efficiency execution of actions aimed at recovery of funds in the accounts of the debtor in banking institutions in the execution of civil judgements.

Keywords: enforcement proceedings, arrest accounts, arrest of funds, arrest banking accounts, arrest of national currency.

1. Вступ

Постановка проблеми. Виконавче провадження, як завершальна стадія судового провадження і примусове виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб), скероване на повне, справедливе, неупереджене, об'єктивне й ефективне виконання рішень. З метою ефективного та повного виконання рішень Законом України «Про виконавче провадження» (надалі – Закон) виконавців наділено правом стягувати кошти боржника шляхом накладення арешту на кошти боржника, які містяться на рахунках у банківських установах.

При стягненні коштів, які перебувають на рахунках боржника, виконавці повинні дотримуватись чіткого порядку, визначеного Законом, Інструкцією з організації примусового виконання рішень (надалі – Інструкція), Порядком

автоматизованого арешту коштів боржників на рахунках у банках (надалі – Порядок) та Інструкцією про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті. Відповідна процедура на законодавчому рівні виглядає досить перспективно, однак на практиці не все так добре, як передбачено законом.

Стягнення коштів боржника в національній та іноземній валютах на рахунках боржника є однією з найефективніших першочергових дій, які вчиняють виконавці на виконання судових рішень у цивільних справах. Визначення на практиці проблем, з якими стикаються державні та приватні виконавці в разі накладання арешту на кошти, які містяться на рахунках боржника в банках, з метою подальшого примусового списання відповідних коштів, дасть змогу на законодавчому та практичному рівнях визначити шляхи вдосконалення

процедури накладання арешту на кошти, які містяться на рахунках боржника в банках.

Стан дослідження теми. Аналіз публікацій Голубевої Н. Ю., Андропова І. В., Бут І. О., Волкової Н. В., Воробйова О. В., Ханової Р. Ф., Кравцова С. О., Юркевича Ю. М., Верба-Сидора О. Б., Грабара Н. М., Дутко А. О., Воробель У. Б. виявляє достатньо малу кількість досліджень науковців про проблеми, які виникають у державних та приватних виконавців у разі стягнення коштів на рахунках боржника в банківських установах у цивільних справах. Затвердження наказом Міністерства юстиції України 16.04.2019 року №1203/5 Порядку автоматизованого арешту коштів боржників на рахунках у банках свідчить про вдосконалення та прискорення примусового виконання рішень, однак на практиці виконавці стикаються з багатьма проблемами, які негативно впливають на примусове виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), гальмують, а в деяких випадках зовсім унеможливають виконання рішень.

Метою статті є дослідження проблем, з якими стикаються державні та приватні виконавці в разі стягнення коштів на рахунках боржника у банківських установах на виконання судових рішень у цивільних справах.

2. Виклад основного матеріалу

Арешт коштів боржника, зокрема й на рахунках у банках, є одним із заходів примусового виконання рішень, передбачених статтею 10 Закону України «Про виконавче провадження». Державні та приватні виконавці, керуючись правами, наданими їм Законом для швидкого та повного виконання рішень, за допомогою автоматизованої системи виконавчого провадження складають постанову про арешт коштів боржника та скеровують її до банків до виконання. Здавалося б, усе зрозуміло та немає ніяких перешкод. Однак на практиці у виконавців виникає чимало проблем.

Насамперед, потрібно розкрити зміст поняття стягнення коштів на рахунках боржника у банківських установах. Це один із заходів примусового виконання рішень, виконавча дія, яку вчиняє орган державної виконавчої служби в особі виконавців або приватний виконавець. Вона полягає

в арешті коштів боржника на рахунках у банківських установах у національній та/або іноземній валюті в сумі, необхідній для погашення боргу з подальшим списанням коштів з рахунків.

Розумність термінів проведення виконавчих дій. Однією з важливих та основних проблем в разі накладання арешту на кошти на рахунках боржника в банківських установах є втрата часу. В автоматизованій системі виконавчого провадження виконавцям надано можливість скерувати запити для отримання інформації про рахунки боржника до Державної податкової служби України, яка, своєю чергою, надає відповідь про наявні рахунки в боржника, однак зазвичай інформація про рахунки наявна лише щодо боржників – юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. На сьогодні в Україні діє 70 банків. У зв'язку з тим, що у виконавця під час відкриття виконавчого провадження немає інформації про рахунки боржника в банківських установах, а згідно зі статтею 13 Закону виконавець накладає арешт на кошти боржника не пізніше, ніж наступного робочого дня після їх виявлення, виникає необхідність скерувати постанову про арешт коштів боржника до всіх чинних банків України, аби виявити та арештувати кошти боржника і не порушувати термінів, визначених Законом. Бувають випадки, коли в боржника взагалі немає рахунків у банках, і час, який виконавець міг використати на іншу виконавчу дію, змарновано даремно.

Міністерство юстиції України чимало робить для підвищення рівня виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб). Одним з таких кроків є наказ Міністерства юстиції України від 16.04.2019 № 1203/5 Про затвердження Порядку автоматизованого арешту коштів боржників на рахунках у банках. Цей Порядок визначає процедуру автоматизованого арешту коштів боржників на рахунках у банках за виконавчими провадженнями, у тому числі про стягнення аліментів, за допомогою автоматизованої системи виконавчого провадження шляхом інформаційної взаємодії державних або приватних виконавців та банків. Автоматизований арешт коштів боржників на рахунках у банках передбачає отримання інформації про рахунки боржників у банках та накладення/зняття виконавцем арешту на/з кошти(ів) шляхом винесення постанов про арешт коштів

та про зняття арешту з коштів боржника у формі електронного документа та прийняття їх до виконання банками (The Verkhovna Rada of Ukraine, 2019). Відповідний внесок Міністерства юстиції України в примусове виконання рішень є доволі цінним, однак втілення в життя порядку автоматизованого арешту коштів боржників на рахунках у банках потребує багато часу. Станом на лютий 2022 року до електронного обміну між банками та виконавцями приєдналося лише 17 банків України з 70, як-от: АТ КБ «ПРИВАТБАНК», АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», ПАТ «БАНК ВОСТОК», АТ «ОКСІ БАНК», АТ «ТАСКОМБАНК», АТ «ПРОКРЕДИТ БАНК», АКБ „ІНДУСТРІАЛБАНК”, АТ «РАЙФ-ФАЙЗЕН БАНК», АТ «АКБ«ЛЬВІВ», АТ «КРЕДО-БАНК», АТ «ОТП БАНК», АТ «ІДЕЯ БАНК», АТ «АГРОПРОСПЕРІС БАНК», АТ «УКРСИББАНК», АТ «БАНК АВАНГАРД», АТ «АЛЬФА-БАНК», АТ «БАНК ФОРВАРД». Аналізуючи діяльність виконавців у користуванні електронним арештом коштів, доходимо висновку, що арешт на кошти боржника в банках дійсно накладають за допомогою електронного обміну інформацією з банками, які приєдналися до автоматизованої системи виконавчого провадження. Однак у цьому випадку відсутній зворотний зв'язок, на відміну від паперового арешту коштів боржника. За допомогою електронного обміну виконавець в автоматизованій системі виконавчого провадження складає постанову про арешт коштів боржника або зняття арешту з коштів боржника та за допомогою кваліфікованого електронного підпису (КЕП) скеровує її до банків, з якими є електронний обмін. Після обробки відповідної постанови в банку до розділу автоматизованої системи виконавчого провадження «обмін» надходить відповідь про накладання арешту на кошти боржника чи його зняття або вмотивована відмова у вчиненні цієї дії. Однак у разі накладання арешту у виконавця немає інформації про номери рахунків та суму коштів на рахунку боржника, у зв'язку з цим виконавцеві доводиться повертатися до тієї ж процедури, яка діяла до ухвалення порядку автоматизованого арешту коштів боржників на рахунках у банках. Проте тепер, замість постанови про арешт коштів боржника, виконавець повинен скерувати вимогу державного/приватного виконавця про надання інформації щодо відкритих рахунків боржника

в банківській установі із зазначенням дати відкриття рахунку, номеру рахунку, виду валюти, МФО банку, коду ЄДРПОУ відділення, в якому відкрито рахунки та суму залишку коштів на рахунках. В автоматизованій системі виконавчого провадження існує можливість скерувати електронну вимогу до банків, які приєдналися до цього електронного обміну вимогами, натепер цією можливістю скористалися АТ КБ «ПРИВАТБАНК» та АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК». Тобто обмін дійсно працює, але потребує доопрацювання на практичному рівні.

Створення автоматизованого арешту коштів боржників на рахунках у банках – це дуже вдала ідея в перспективі, однак на сьогодні вона має і негативні наслідки для виконання рішень, позаяк поки що в автоматизованій системі виконавчого провадження лише до сімох банків надходить постанова про арешт коштів боржника в день її винесення, до всіх решта банків постанови скеровують засобами поштового зв'язку, що займає мінімум 5-7 календарних днів і дає можливість боржникові, будучи поінформованим про те, що щодо нього відкрито виконавче провадження та проводяться виконавчі дії, зняти всі кошти, які містяться на рахунках в інших банках, до яких ще не дійшла постанова про арешт коштів боржника. У перспективі доцільно було б розробити можливість автоматичного арешту коштів боржника в разі відкриття виконавчого провадження, наприкладі внесення відомостей до єдиного реєстру боржників, що відбувається автоматично з винесенням постанови про відкриття виконавчого провадження (окрім рішень про стягнення аліментів).

Арешт соціальних рахунків. Продовжуючи питання відсутності інформації про рахунки боржника, звернемо увагу на те, що виконавці доволі часто стикаються з проблемою накладання арешту на соціальні рахунки або на рахунки, на які зараховуються заробітна плата, пенсія, стипендія та інше. Законом заборонено стягнення та накладання арешту на кошти на єдиному рахунку, відкритому в порядку, визначеному статтею 35-1 Податкового кодексу України, кошти на рахунках платників податків у системі електронного адміністрування податку на додану вартість, кошти на електронних рахунках платників акцизного

податку, на кошти, що перебувають на поточних рахунках із спеціальним режимом використання, відкритих відповідно до статті 15-1 Закону України „Про електроенергетику”, на поточних рахунках із спеціальним режимом використання, відкритих відповідно до статті 19-1 Закону України „Про теплопостачання”, на поточних рахунках із спеціальним режимом використання для проведення розрахунків за інвестиційними програмами, на поточних рахунках із спеціальним режимом використання для кредитних коштів, відкритих відповідно до статті 26-1 Закону України „Про теплопостачання”, статті 18-1 Закону України „Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення”, на спеціальному рахунку експлуатуючої організації (оператора) відповідно до Закону України „Про впорядкування питань, пов’язаних із забезпеченням ядерної безпеки”, на кошти на інших рахунках боржника, накладення арешту та/або звернення стягнення на які заборонено законом (The Verkhovna Rada of Ukraine, 2016). Також Закон передбачає, що із заробітної плати, пенсії, стипендії та інших доходів боржника виконавець може відраховувати 20% та в деяких випадках 50% та 70%, однак у разі відкриття виконавчого провадження виконавець, не маючи інформації про рахунки боржника, скеровує постанову про арешт коштів боржника до всіх банків України, зазначаючи в ній, що банкові потрібно накладати арешт на всі відкриті рахунки боржника, а також ті, які будуть відкриті після надходження цієї постанови, окрім рахунків, накладання арешту на які заборонено законом. І тут виникає проблема, оскільки зазвичай банки відкривають своїм клієнтам рахунки, на які можуть бути зараховані будь-які кошти, без особливого призначення, і тим самим перекладають обов’язок на виконавця визначати, який статус має рахунок боржника.

Різні думки щодо зарплатних рахунків виявляють суди різних інстанцій, наприклад, Окружний адміністративний суд м. Києва у рішенні № 640/24691/19 від 26.03.2020 року доходить висновку що «.. рахунки, на які зараховується заробітна плата, нормативно не визначені як рахунки із спеціальним режимом використання, не є такими рахунками, а є звичайними поточними рахунками, та банківське законодавство не містить визначення такого виду рахунків як «зарплатний»

(Judiciary of Ukraine Decision of the District..., 2020). Верховний Суд у складі Касаційного адміністративного суду у своїй постанові № 340/1018/19 від 17.01.2020 року, навпаки, зазначає, що «рахунки, які передбачені для виплати заробітної плати та сплати податків, зборів і обов’язкових платежів до Державного бюджету України, є рахунками із спеціальним режимом, на які виконавцями відповідно до вимоги законодавства арешт не накладається, а виокремлення таких рахунків належить до повноважень виконавчої служби» (Judiciary of Ukraine Resolution of the Supreme Court..., 2020).

Наприклад, АТ КБ «ПРИВАТБАНК» взагалі не виокремлює такі рахунки як зарплатні, згідно з ухвалою Луцького міськрайонного суду Волинської області №161/8759/20 від 25.06.2020 року, визначено «...Також АТ КБ «Приватбанк», на якого нормами статті 52 Закону покладено обов’язок визначити статус рахунку та можливість накладення арешту на кошти на ньому, постанову виконавця про накладення арешту на кошти боржника на рахунку № НОМЕР_2, НОМЕР_3 виконало. Зазначене свідчить про те, що банк також не визнав цей рахунок та кошти на ньому такими, на які законом заборонено накладати арешт та звертати стягнення...» (Judiciary of Ukraine Ruling of Lutsk City..., 2020).

18.05.2021 року у справі №488/89/18 Миколаївський апеляційний суд у складі колегії суддів судової палати з розгляду цивільних справ дійшов такого висновку: «...Отже, арешт на рахунок боржника не унеможливує отримання заробітної плати ним, за його бажанням, готівкою через касу роботодавця або поштовими переказами на вказаний ним рахунок (адресу), а тому висновок суду про те, що накладення арешту на грошові кошти боржника порушує його право на отримання заробітної плати є необґрунтованим...» (Judiciary of Ukraine Resolution of the Mykolayiv..., 2021).

На сьогодні в Україні немає нормативних актів, які б врегульовували питання щодо захищеності рахунків боржників, на які зараховується заробітна плата, пенсія та інші доходи боржника. Наділення захищеністю вище зазначених рахунків надало б можливість виконавцям зекономити час, оскільки в разі накладання арешту на зарплатний рахунок боржник втрачає можливість користува-

тися власним доходом, хоча законом передбачено стягнення лише 20%, а в деяких випадках 50% та 70 % з доходів боржника, і зазвичай боржники відразу намагаються оскаржити дії виконавця в суді.

Також натеper відкритим залишається питання щодо тих рахунків, які відкриті в банках як зарплатні (соціальні) рахунки, але на них зараховуються й інші кошти. Наприклад: виконавець накладає арешт на рахунок боржника, а через деякий час до виконавця звертається боржник із заявою про зняття арешту з рахунку у зв'язку з тим, що рахунок є зарплатним. Виконавець знімає арешт, та через деякий час скеровує вимогу до банку боржника про надання інформації щодо руху коштів; згідно з випискою, яка надійшла з банку, виконавець переконується, що, окрім коштів, які надходять на рахунок боржника як заробітна плата, туди ще надходять інші кошти, які значно перевищують заробітну плату. Тепер виникає питання: як бути виконавцеві, оскільки накласти арешт означає позбавити боржника його законного доходу, тобто заробітної плати, але не накладення арешту призводить до неефективного виконання рішення суду та порушення прав стягувача.

Поки що у виконавців немає можливості контролювати кошти на рахунках боржника, хоча щодо вищезазначеного прикладу постановою виконавця можна було б звільнити з-під арешту кошти в розмірі заробітної плати, які надходять на рахунок боржника, а всі інші кошти, які надходять на цей рахунок, підлягали б арешту та подальшому списанню для задоволення вимог стягувача.

Витрати, які несуть виконавці в разі накладання арешту. Важливим питанням в разі накладання арешту на рахунки боржника в банках є витрати, які виконавці несуть на проведення цієї виконавчої дії. Під час виконання судових рішень у цивільних справах державні виконавці на сьогодні не мають такої матеріальної можливості, як приватні виконавці, скерувати постанови про арешт коштів боржника до всіх 70-х банків України. Другий Сенат Конституційного Суду України у справі №3-368/2018(5259/18) від 15.05.2019 визнав неконституційною норму про сплату стягувачем авансового внеску для примусового виконання рішення, чим позбавив державних виконавців можливості обов'язково-

го авансування на проведення виконавчих дій. Однак на практиці приватні виконавці користуються авансовими внесками стягувачів, і зазвичай стягувачі самі стають ініціаторами авансування, оскільки чим більше виконавець зможе провести виконавчих дій, тим більше шансів на виконання рішення в повному обсязі. Наголосимо: скерувати постанову про арешт коштів боржника до банків – задоволення недешево; позаяк 17 банків із 70 мають електронний обмін, залишається 53 банки, до яких треба скерувати постанову; згідно з абзацом третім пункту 9.1 глави 9 Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, постанову про арешт коштів боржника скеровують до банків рекомендованим листом, а вартість відправлення становить: $53 \times 23,00$ грн. = 1219,00 грн., також середня ціна конверта: $53 \times 1,00$ грн. = 53,00 грн., тобто для того, щоб скерувати повідомлення про арешт на кошти боржника до всіх банків України за одним виконавчим провадженням треба 1272,00 грн., і це не враховуючи інших видатків, які виконавець несе під час виконання виконавчих дій.

Згідно із Законом, витрати органів державної виконавчої служби є витратами виконавчого провадження та здійснюються за рахунок стягнутих з боржника коштів. Сьогодні на виконанні у державній виконавчій службі перебуває багато судових рішень з цивільних справ, де сума стягнення менша за 1000 грн. Виконавцеві в разі відкриття таких виконавчих проваджень треба скерувати постанови про арешт коштів боржника до банківських установ для виконання відповідного рішення, оскільки насамперед потрібні звернення про стягнення коштів боржника, у тому числі кошти на рахунках боржника. Однак у разі скерування до всіх банків постанов засобами поштового зв'язку витрати на проведення виконавчих дій перевищать обсяг вимог за рішенням, тобто буде порушено принцип співмірності заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог за рішення. Відповідну проблему можна вирішити шляхом під'єднання всіх банків України до електронного обміну з автоматизованою системою виконавчого провадження, це значно знизить витрати на проведення виконавчих дій та унеможливить порушення принципу співмірності заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог за рішення.

Аналізуючи практику державних виконавців та банківське законодавство, можемо дійти висновку, що вони все ж таки мають можливість скерувати постанови до більшості банків України, не витрачаючи державних коштів на відсилання постанов за допомогою засобів поштового зв'язку. Згідно з абзацом четвертим пункту 9.1 глави 9 Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті банк також бере до виконання постанову про арешт коштів, надіслану виконавцем у формі електронного документа з дотриманням вимог законодавства України з питань електронного документообігу, електронних довірчих послуг, захисту інформації (The Verkhovna Rada of Ukraine, 2004).

Для цього приватному виконавцеві достатньо буде накласти на постанову про арешт коштів електронний підпис та скерувати електронною поштою постанову на електронні адреси банків, а державному виконавцеві, окрім свого електронного підпису на постанові, потрібен ще на супровідному листі електронний підпис начальника відділу, в якому працює виконавець, для отримання повної інформації від банку про рахунки та залишок сум на рахунках боржника. Однак не всі банки готові приймати та обробляти відповідні запити виконавців, наприклад, приватний виконавець 20.01.2021 року скерував постанову про арешт коштів за допомогою електронної пошти до АТ «Ощадбанк», у відповідь від банку 20.01.2021 року надійшов такий лист: «...Відповідно до абз.3 та 4 п.9.1 Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затвердженої постановою Правління НБУ №22 від 21.01.2004р., банк бере до виконання документ про арешт коштів, який доставив до банку самостійно виконавець (представник/повірений, помічник приватного виконавця), слідчий, представник суду, слідчий суддя, прокурор, контролюючий орган або який надійшов рекомендованим або цінним листом і відправником якого є виконавець, суд, слідчий суддя, прокурор, контролюючий орган. Банк також бере до виконання постанову про арешт коштів, надіслану виконавцем у формі електронного документа з дотриманням вимог законодавства України з питань електронного документообігу, електронних довірчих послуг, захисту інформації. Вимоги до захисту, збері-

гання, використання та розкриття інформації, яка містить банківську таємницю, передбачено Правилами зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці, затвердженими постановою Правління НБУ №267 від 14 липня 2006р. (далі – Правила). Підпунктом «г» пункту 2.6. Правил передбачено, що передавання інформації, яка містить банківську таємницю, електронною поштою або в режимі online здійснюється лише в захищеному (зашифрованому) вигляді з контролем цілісності та з обов'язковим наданням підтвердження про її надходження з електронним підписом отримувача з використанням засобів захисту. Згідно з абзацом 7 п. 3.3. Правил передавання інформації, що містить банківську таємницю, в електронному вигляді здійснюється в зашифрованому вигляді та/або захищеними каналами зв'язку згідно з вимогами нормативно-правових актів Національного банку з питань інформаційної безпеки. Якщо Постанова про арешт коштів боржника надійшла до Банку без дотримання вимог законодавства України з питань захисту інформації та з порушенням способу, передбаченого Інструкцією НБУ №22, відсутні правові підстави для її виконання. Зараз триває процес налаштування програмного забезпечення з метою під'єднання Банку до прикладного програмного інтерфейсу автоматизованої системи виконавчого провадження, після завершення якого буде проведено його тестування та впровадження процесу прийняття постанов виконавців про арешт коштів боржника зазначеним захищеним електронним каналом зв'язку. Але поки що не передбачено цього процесу приймання документів електронними каналами...». Виходячи з цього, можна дійти висновку, що скерування постанов про арешт коштів боржника за допомогою електронної пошти – це досить ефективний спосіб, який зекономить і час, і кошти держави та стягувачів у разі примусового виконання рішень.

Арешт коштів боржника в цілому існує не для того, щоб обмежити в чомусь боржника або завдати йому певного дискомфорту, а для того, щоб швидко та ефективно виконати ухвалу суду. Інколи навіть трапляється, що в боржника на рахунок достатньо коштів для задоволення вимог стягувача, але їх неможливо списати, і виною цьому не дії боржника, а дії інших виконавців. Розглянемо

цю проблему на такому прикладі: на виконанні у державного виконавця в міському відділі державної виконавчої служби перебуває виконавче провадження АСВП №1 з 01.01.2020 року про стягнення з ОСОБИ 1 на користь ОСОБИ 2 боргу в розмірі 50000 грн. Виконавець 02.01.2020 року скерував постанови про арешт коштів боржника до всіх банків України засобами поштового зв'язку, 20.01.2020 року виконавцеві надходить відповідь з АТ «ОЩАДБАНК», що в боржника є рахунок і залишок на ньому становить 0,00 грн.; 30.06.2020 року державний виконавець, провівши всі можливі виконавчі дії, вирішує повернути стягувачу виконавчий документ на підставі пункту 5 частини 1 статті 37 Закону (зазначимо, що законом не передбачено зняття арешту з коштів боржника в разі повернення виконавчого документа на підставі цього пункту). Стягувач, отримавши свій виконавчий документ, вирішує звернутися до приватного виконавця, а той після отримання виконавчого документа 01.08.2020 року відкриває виконавче провадження АСВП №2 та скерує постанови про арешт коштів боржника до всіх банків України, 20.08.2020 року отримує відповідь з АТ «ОЩАДБАНК» про те, що у боржника є рахунок, на якому залишок коштів складає 50000 грн, однак повідомляє, що на виконанні перебуває постанова про арешт коштів боржника АСВП №1, накладена державним виконавцем міського відділу державної виконавчої служби. На підставі цього виникає проблема: приватний виконавець не може примусово списати кошти у зв'язку з пунктом 2.22 глави 2 Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, у якому зазначено, що банк виконує розрахункові документи відповідно до черговості їх надходження згідно зі статтею 1072 Цивільного кодексу України та виключно в межах залишку коштів на рахунку клієнта, якщо інше не встановлено договором між банком і клієнтом (The Verkhovna Rada of Ukraine, 2004). Це питання законодавчо не врегульовано, чим порушує права стягувачів, оскільки стягувач має право самостійно обирати, кому передати виконавчий документ. У нашому прикладі стягувачеві треба звернутися до приватного виконавця із заявою про повернення виконавчого документа на підставі пункту 1 частини 1 статті 37 Закону, після цього він має знову надати виконавчий документ до міського відділу

виконавчої служби до виконання, щоб примусово списати кошти в рамках раніше відкрито виконавчого провадження. Усі ці дії займуть чимало часу, однак цього можна було б уникнути, якби до банківського законодавства було додано такі зміни: у разі, якщо щодо боржника надходить кілька постанов про арешт коштів за різними номерами виконавчих проваджень про виконання того ж самого виконавчого документа, кошти списуються за останнім виконавчим провадженням, за умови того, що попередні виконавчі провадження мають стан завершено або повернуто.

Банки доволі часто відмовляють виконавцям у наданні інформації щодо номерів рахунків та залишків на цих рахунках, покликаючись на Правила зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці, але з набранням законної сили Постанови Правління НБУ Про внесення змін до Правил зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці від 12.02.2021 року № 18, якою доповнено абзац «Інформація щодо наявності та/або стану рахунків боржника повинна містити номери рахунків, відкритих боржником у банку, а також суми коштів, які наявні на таких рахунках» (The Verkhovna Rada of Ukraine, 2006), банки зобов'язані надавати відомості щодо номерів рахунків боржників та залишків на них, що значно полегшує та прискорює роботу виконавців, а також підвищує значимість такої виконавчої дії, як арешт коштів боржників.

Класифікація звернення коштів. Проаналізувавши законодавство та дослідивши на практиці механізм звернення коштів на рахунках боржника в банківських установах, можемо запропонувати таку класифікацію вищезазначеної виконавчої дії.

За часом їх поділяють на такі:

- арешт коштів на рахунках, відкритих на момент отримання банком постанови про накладення арешту;
- арешт коштів на рахунках, що будуть відкриті після отримання банком постанови про накладення арешту.

За способом скерування постанови про арешт:

- арешт коштів на рахунках, скерований засобами поштового зв'язку;
- арешт коштів на рахунках, скерований у формі електронного документа;

- арешт коштів на рахунках, скерований за допомогою автоматизованої системи.

За валютою, що підлягає арешту:

- арешт коштів на рахунках у національній валюті;
- арешт коштів на рахунках в іноземній валюті.
- За суб'єктом, що виносить постанову про арешт коштів:
- арешт коштів на рахунках, накладений органом державної виконавчої служби;
- арешт коштів на рахунках, накладений приватним виконавцем.

Проводячи аналіз діяльності державних виконавців на виконання судових рішень з цивільних справ, доходимо висновку, що багато арештованих коштів боржників роками перебувають на рахунках у банках, оскільки на практиці державному виконавцеві потрібно витратити чимало зусиль і часу, аби списати кошти з рахунку боржника, зазвичай державні виконавці докладають багато зусиль у тих виконавчих провадженнях, де можна стягнути велику суму і згодом отримати винагороду, передбачену законом.

3. Висновки

Аналізуючи чинне законодавство у сфері накладання арешту на рахунки боржника у банківських установах і те, як воно застосовується на практиці, можна зробити висновок, що законодавчий та практичний рівень на сьогодні дуже різний. Ті норми, які вже давно закріплено на законодавчому рівні, на практиці не застосовуються, оскільки втілення їх у життя потребує досить багато часу, а не всі банки готові приєднуватися до автоматизованого арешту коштів боржників на рахунках у банках, оскільки це може призвести до втрати клієнтів.

На сьогодні впровадження автоматизованого арешту коштів боржників на рахунках у банках є дуже важливим для ефективного та повного виконання рішень. Потрібні рішучі дії, держава має в примусовому порядку зобов'язати всі чинні в Україні банки приєднатися до електронного обміну в автоматизованій системі виконавчого провадження. Ці дії згодом сприятимуть наповненню

бюджету України шляхом стягнення виконавчого збору державними виконавцями.

Дослідивши проблеми, які виникають в разі стягнення коштів боржника, які перебувають на рахунках в банківських установах, можна стверджувати, що потрібно зробити багато і на законодавчому, і на практичному рівні, аби створити ідеальну модель накладання арешту на кошти боржника, які перебувають на рахунках у банківських установах. Україна повільними, але впевненими кроками ступає до формування дійсно злагодженої системи примусового виконання рішень, а вдосконалення й урегулювання такої виконавчої дії, як накладання арешту на кошти боржника в банківських установах, є важливим елементом цієї системи.

Література:

- Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. Дата оновлення: 06.12.2021. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>.
- Про затвердження Порядку автоматизованого арешту коштів боржників на рахунках у банках: Наказ М-ва юстиції України від 16.04.2019 р. № z0399-19. Дата оновлення: 24.12.2021. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0399-19>.
- Про затвердження Правил зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці: Постанова Правління національного банку України від 14.07.2006 р. № z0935-06. Дата оновлення: 06.10.2021. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0935-06>.
- Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті : Постанова Національного банку України від 21.01.2004 р. № z0377-04. Дата оновлення: 28.05.2021. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04>.
- Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 17 січня 2020 р., судова справа № 340/1018/19. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86989717>.
- Постанова Миколаївського апеляційного суду у складі колегії суддів судової палати з розгляду цивільних справ від 18 травня 2021 р., судова справа № 488/89/18. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96990589>.

Рішення окружного адміністративного суду міста Києва від 26 березня 2020 р., судова справа № 640/24691/19. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88428685>.

Ухвала Луцького міськрайонного суду Волинської області від 25 червня 2020 р., судова справа № 161/8759/20. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90086287>.

References:

Judiciary of Ukraine (2020). Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Kasatsiinoho administratyvnoho sudu [Resolution of the Supreme Court as part of the panel of judges of the Cassation Administrative Court] Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86989717>.

Judiciary of Ukraine (2020). Rishennia okruzhnoho administratyvnoho sudu mista Kyieva [Decision of the District Administrative Court of Kyiv] Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88428685>.

Judiciary of Ukraine (2020). Ukhvala Lutskoho miskraionnoho sudu Volynskoi oblasti [Ruling of Lutsk City District Court of Volyn Region] Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90086287>.

Judiciary of Ukraine (2021). Postanova Mykolaiivskoho apeliatsiinoho sudu u skladi kolehii suddiv sudovoi palaty z rozghliadu tsyvilnykh sprav [Resolution of

the Mykolayiv Court of Appeal consisting of a panel of judges of the judicial chamber for the consideration of civil cases] Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96990589>.

The Verkhovna Rada of Ukraine (2004). Postanova Natsionalnoho banku Ukrainy Pro zatverdzhennia Instruksii pro bezghotivkovi rozrakhunky v Ukraini v natsionalnii valiuti [Resolution of the National Bank of Ukraine On approval of the Instruction on non-cash payments in Ukraine in national currency]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04>.

The Verkhovna Rada of Ukraine (2006). Postanova Pravlinnia natsionalnoho banku Ukrainy Pro zatverdzhennia Pravyi zberihannia, zakhystu, vykorystannia ta rozkryttia bankivskoi taiemnytsi [Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine On approval of the Rules for the storage, protection, use and disclosure of banking secrecy] Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0935-06>.

The Verkhovna Rada of Ukraine (2016). Zakon Ukrainy Pro vykonavche provadzhennia [Law of Ukraine about enforcement proceedings]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>.

The Verkhovna Rada of Ukraine (2019). Nakaz Ministerstva yustytysii Ukrainy Pro zatverdzhennia Poriadku avtomatyzovanoho areshtu koshtiv borzhnykiv na rakhunkakh u bankakh [Order of the Ministry of Justice of Ukraine On approval of the Procedure for automated arrest of debtors' funds on bank accounts]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0399-19>.